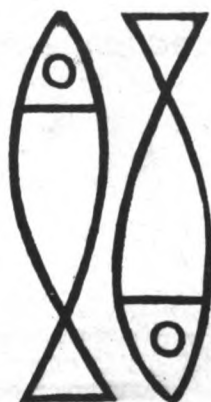

OPBOUW

WEEKBLAD TOT OPBOUW VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw“

De vlucht naar de vreugde

Nehemia 8 : 11.

...want de blijdschap des HEREN,
die is uwe sterkte (St.Vert.)

...want de vreugde in de HERE,
die is uw toevlucht

(Vert. N.G.B.)

Hierboven staan twee vertalingen afgedrukt van het slot van Neh. 8 : 11.

In de Korte Verklaring wordt door Prof. Noordt zij deze tekst zo vertaald: want des HEREN vreugde, dat is uw bolwerk. En in de Petrus Canisius vertaling: want de vreugde in Jahweh is uw kracht. Voor het laatste woord van onze tekst hebben we dus de vertalingen: sterkte, toevlucht, bolwerk en kracht. Er is dus wel enige reden om ons af te vragen welk woord hier nu staat. Want hoewel al deze vertalingen zakelijk niet van elkaar verschillen, het komt er toch op aan dat wij zo nauwkeurig mogelijk weten welk woord onder leiding van de Heilige Geest gekozen is.

Het woord nu dat de Statenvertalers door „sterkte“ vertalen komt ook elders in de Bijbel voor. In Richt. 6 : 26 ontvangt Gideon van de HERE het bevel een altaar voor de HERE te bouwen in plaats van het altaar van Baäl. „Bouw dan een altaar voor de HERE, uw God op de top van deze versterkte plaats“. Daar wordt hetzelfde woord van onze tekst weergegeven door „versterkte plaats“. In Jes. 23 : 11 staat: „De HERE heeft aangaande Kanaän bevel gegeven zijn vestingen te verwoesten“. En in vers 14 van hetzelfde hoofdstuk: „Jammert, schepen van Tarsis, want uw vesting is verwoest“. In deze beide verzen wordt het woord „sterkte“ uit onze tekst vertaald door vesting. In dit hoofdstuk wordt geprofeteerd tegen Tyrus en Sidon, de steden van het land Fenicië, dat zo vaak de haard van de afgoderij voor Israël geweest is. De HERE zal de versterkte steden van dat land verwoesten. Het woord duidt dus aan, een vesting, een versterkte stad. Het krijgt dan ook elders in de Bijbel een overdrachtelijke betekenis. Zo b.v. in psalm 31 : 5: „Gij zult mij trekken uit het net dat men voor mij had verborgen, want Gij zijt mijn veste“.

Het gaat in onze tekst dus inderdaad over een sterkte, maar dan in de zin van een bolwerk, waarheen men vluchten kan in tijden van gevaar. Als er vertaald wordt „toe-

vlucht“, moeten we denken aan de letterlijke betekenis van het woord. Zoals omwonenden in geval van nadering door vijanden konden vluchten binnen een vesting, zo moet het volk van God vluchten naar de vesting, die genoemd wordt „de blijdschap des HEREN“.

Als hier staat „de blijdschap des HEREN“, de vreugde van Jahve, dan kan dat twee betekenissen hebben. Het kan zijn de vreugde, die het volk Gods in de HERE heeft. Het kan óók zijn de vreugde die de HERE heeft over Zijn volk. Voor de eerste betekenis kiezen b.v. de kanttekeningen op de St.Vert. Zij zeggen: „de oorzaak die u God geeft om blijde te zijn over zijn voorgaande en tegenwoordige weldaden moet uw harten troosten en u een goede moed geven“. Andere uitleggers kiezen voor de tweede mogelijkheid. Dus de vreugde van de HERE Zelf.

Het is wellicht zo dat we tussen deze twee mogelijkheden niet behoeven te kiezen. Want de eerste mogelijkheid, de vreugde van het volk in de HERE is er niet en kan er ook niet zijn, als er niet eerst is de vreugde van de HERE over Zijn volk. En dat wij daaraan mogen denken in onze tekst maakt ook het verband wel duidelijk.

Onze tekst vindt n.l. zijn plaats in gebeurtenissen op de eerste dag van de zevende maand (8 : 1). Op de eerste dag van elke maand was er feest (Num. 10 : 10). De eerste dag van de zevende maand was nog weer wat bijzonders. Dat moest een jubeldag zijn (Num. 29 : 1). Want de zevende maand is de maand, waarin de grote verzoendag valt en het loofhuttenfeest. De zevende maand is dus vol herinneringen aan Gods verkiezing van Zijn volk en Zijn leiding van het volk door de woestijn. Israël moest immers het loofhuttenfeest vieren als herinnering aan het feit, dat Hij hen in hutten had doen wonen, toen Hij hen uit Egypte leidde (Ex. Lev. 23 : 43). De grote verzoendag sprak daarvan dat God steeds opnieuw een begin wil maken met Zijn volk, als het de zonde wegdoet. Het volk werd op die dag herinnerd aan zijn zondigheid en moet zich verootmoedigen, maar er wordt ook gepredikt door alle ceremoniën der wet op die dag, dat de HERE Zijn volk door het bloed van Jezus Christus weer in genade wil aanvaarden.

Zo is er op de eerste dag van de zevende maand, die het latere Jodendom dan ook vierde als de nieuwjaarsdag, alle reden om blijde te zijn. Want des HEREN deel is Zijn volk, Jacob is het snoer van Zijn erve (Deut. 32 : 9). De redenen van de vreugde des HEREN over Zijn deel liggen niet in het volk zelf. Integendeel! Het is een hardnekkig volk. De HERE had het zelfs in ballingschap moeten zenden. Zo erg had het volk het gemaakt met zijn afval. En de eerste dag van de zevende maand moet wél een jubeldag zijn, maar in die maand valt tóch ook de verzoendag. Dat wil zeggen: de HERE heeft alleen welgevallen in Zijn volk dank zij het bloed van het Lam Gods, dat de zonde der wereld wegneemt. Zo mag de vreugde van de HERE zijn de vreugde van het volk

UIT DE INHOUD:

De vlucht naar de vreugde	A.
Gods reddende rechtvaardigheid is geopenbaard door het Evangelie van Jezus Christus	H. J. J.
Hoogtepunten bij Schilder (Fundamentele vragen XXV)	J. Stw.
Naar de top der aarde (III)	P. G.
Americana (X)	J. M.
Dominee en A.O.W. (II)	H. D. v. W.
Elke wijze vrouw bouwt haar huis (Spr. 14 : 1)	H.
Persschouw	
Van hier en ginds	
Kerknieuws	

in de HERE. Een hartelijke vreugde in God door Christus.

Een sterkte, een bolwerk is om er heen te vluchten als er gevaar dreigt. Als er moeiten komen. Ge krijgt dus in deze tekst het bevel om te vluchten naar de vreugde. Waarvoor nu moesten de eerste hoorders van dit woord vluchten? Wel, het volk was bedroefd. Bedroefd om hun zonden. Op de eerste dag van de zevende maand waren ze naar het gebod bij elkaar gekomen. Toen is door Ezra en de Levieten de wet van Mozes gelezen en verklaard. Zo wordt het volk ontdekt aan hun zonden. En daarover maken ze misbaar.

Nu zouden wij geneigd zijn te zeggen: nu dat is toch wel goed als een mens bedroefd is over zijn zonden. Het is toch goed als de mens ontdekt wordt aan zijn schuld? Vraagt de HERE dat niet? Bestaat de echte bekering ook niet daarin dat we een hartelijk leedwezen hebben over het feit dat wij God door onze zonden vertoornd hebben? Toch krijgen deze mensen het bevel om niet bedroefd te zijn. Ze moeten eens lekker gaan eten en drinken, de armen een deel geven en zo mag deze dag voor héél het volk een feestdag wezen. Een jubeldag.

Er wordt uiteraard in onze tekst niet ontkend dat er droefheid over de zonde moet wezen. Het is niet nodig om dat te bewijzen. Maar er wordt gezegd dat de droefheid over de zonden, door Gods genade, de vreugde in de HERE niet kan wegnemen. Het kennen van de zonde is niet in strijd met het geloven van de vergeving der zonden om Christus' wil, maar daaraan onlosmakelijk verbonden. Wie bedroefd over zijn zonde is, wie aangevochten wordt, juist hij moet vluchten naar de blijdschap des HEREN. Moet dus zijn zaligheid steeds weer buiten zich zelf zoeken. Het betekent natuurlijk niet dat intussen de zonde aan de hand gehouden mag worden. We moeten de zonde haten en vlieden. Maar omdat de HERE zich verheugt over Zijn volk, daarom mag dat volk vast geloven dat geen zonde of zwakheid die nog tegen onze wil in ons overgebleven is, ons kan hinderen dat ons God niet in genade zou aannemen. Laat zo de blijdschap des HEREN het bolwerk zijn, waarheen ge altijd weer vlucht, ook elke keer als ge u bedroeven moet over uw zonden.

Langerak (Z.-H.)

AMELINK.

HUICHELAARS

Zo handelen de huichelaars altijd: van gewichtige plichten trachten zij zich te ontslaan, maar aan uiterlijke dingen klemmen zij zich vast. Vandaar staan zij er zo sterk op, dat men die uiterlijke vormen in acht neemt; zij willen God met een bloot uiterlijken dienst voldoen.

CALVIJN

Gods reddende rechtvaardigheid is geopenbaard door het Evangelie van Jezus Christus

Rom. 3 : 21—26.

Totnogtoe heeft Paulus gesproken met sombere woorden over sombere zaken. Dat kon niet anders, omdat hij zich bezig hield met de mensenwereld, zoals die door de zonde geworden en verworpen is. Vanaf Rom. 1 : 18 heeft hij getekend de openbaring van Gods toorn over de zondige mensheid. Hoe zou hij dan blijde klanken kunnen doen horen? Heel de wereld is verloren in zonde en schuld. Ieder mens is verdoemelijk voor God. Heel de samenleving wordt onder Gods toorn tot een samenknopsel van ongerechtigheid.

Maar tegen de donkere achtergrond van dit verworpen leven schildert hij vervolgens de rijkdom van het leven onder Gods genade. We kunnen ook wel zeggen: onder Gods rechtvaardigheid of gerechtigheid. Want dat komt op hetzelfde neer. Jubelend vervolgt de apostel: „Maar nu is de rechtvaardigheid Gods geopenbaard”. Nú, dat is in de bedeling van het Nieuwe Testament. Met dood en opstanding van de Here Jezus is een nieuwe tijd begonnen, een nieuw tijdperk aangebroken. Waarin Gods rechtvaardigheid is tentoongesteld.

Wat hebben we hier te verstaan onder Gods rechtvaardigheid? Een deugd of eigenschap van God. Maar dan van de levende God, die ingrijpt in de geschiedenis van de volkeren der wereld. Als Gods toorn wordt geopenbaard dan vergaat het leven. Wij vergaan door Gods toorn en worden verschrikt door Zijn grimmigheid. Maar hoe staat het met Gods rechtvaardigheid? Hebben we daarvoor niet te vrezen? Moeten we niet beven bij de gedachte met een rechtvaardig God te doen te hebben, Die ieder het zijne geeft?

Ja, als we onder Gods rechtvaardigheid moesten verstaan die eigenschap van God, waardoor hij ons 't verdiende loon zou geven, dan mochten we wel beven. Maar hier wordt met Gods rechtvaardigheid bedoeld die deugd Gods, waardoor Hij heil verschaft aan zijn volk. We moeten denken aan Gods **reddende-, heilbrengende-, verlossende-, zaligmakende rechtvaardigheid**. We zouden rechtvaardigheid Gods wel kunnen vertalen met: trouw Gods. Van die trouw of rechtvaardigheid Gods lezen we in I Joh. 1 : 9: „Indien wij onze zonden belijden, Hij is getrouw en rechtvaardig, dat Hij ons de zonden vergeve en ons reinige van alle ongerechtigheid”. Die rechtvaardigheid Gods is geopenbaard door het Evangelie. Dat is een kracht Gods tot zaligheid, omdat het Gods reddende gerechtigheid tot inhoud heeft.

Deze rechtvaardigheid is geopenbaard „zonder de wet, hebbende getuigenis van de wet en de profeten”. Dat lijkt wel vreemd: **zonder** de wet en toch **met** het getuigenis van de wet? Het is niet zo vreemd als het lijkt. Want wet heeft in beide uitdrukkingen verschillende betekenis. Zonder de wet wil zeggen: buiten de eis der wet om, buiten de werken der wet om. De wet eist, het evangelie geeft. De wet verdoemt, het evangelie spreekt vrij. Zonder dat wij zondaren aan de eisen der wet hebben voldaan.

Maar toch heeft Gods vrijsprekende rechtvaardigheid het getuigenis van de Wet en de Profeten. D.w.z. het Oude Testament spreekt reeds van Gods heilbrengende rechtvaardigheid. Wie daarin thuis is vindt het niet vreemd, dat de rechtvaardige God heil verschaft aan zijn volk. Vooral in de Psalmen en in Jesaja is herhaaldelijk sprake van Gods **rechtvaardigheid die heil** verschaft: „Daar is geen God meer behalve Mij, een **rechtvaardig** God en een **Heiland**”. Jesaja 45 : 21. „Ik breng mijn **gerechtigheid** nabij... en mijn **heil** zal **niet vertoeven**”. Jes. 46 : 13. „Mijn **heil** is nabij om te komen en mijn **gerechtigheid** om geopenbaard te worden”. Jes. 56 : 1.

Paulus kende het Oude Testament, beter dan wij waarschijnlijk. Is dat wel tot de gemeente doorgedrongen, dat Gods rechtvaardigheid heil brengt? Kenden we deze teksten uit Jesaja? En zouden we uit de Psalmen kunnen aanhalen die plaatsen, waar een beroep wordt gedaan op Gods rechtvaardigheid tot heil der gelovigen? De Psalmen zijn daar vol van: „De HERE is **genadig** en **rechtvaardig** en onze God is ontfermend”. Ps. 116 :

5. „O HERE hoor mijn gebed... verhoor mij naar uw waarheid, naar uw gerechtigheid”. Ps. 143 : 1. „Verlos mij van bloedschulden, o God, Gij God mijns heils; zo zal mijn tong uw gerechtigheid vrolijk roemen”. Ps. 51 : 16. Paulus weet zich dus geheel in overeenstemming met de Wet en de Profeten, dat is met z'n Bijbel, als hij zegt dat Gods reddende rechtvaardigheid is geopenbaard.

In vs 22 zegt hij nader wat hij bedoelt: „namelijk de rechtvaardigheid Gods door het geloof in Jezus Christus voor allen, die geloven; want er is geen onderscheid”. Gods rechtvaardigheid is werkzaam door het geloof in de Here Jezus. Waar geen geloof in Christus is daar werkt Gods toorn. Maar het evangelie van Gods rechtvaardigheid is een kracht tot geloof en ze is voor hen die geloven. Het komt voor de zaligheid maar op één ding aan: op geloof. Dus niet op werken die wij gedaan hebben. Niet op vroomheid die wij betoond hebben. Niet op heiligheid of rechtvaardigheid van ons. We mogen zó als we zijn, met onze zonden en schulden de toevlucht nemen tot Gods reddende rechtvaardigheid. En dan worden we behouden. Het komt er ook niet op aan of iemand Jood was of Griek. Of blank of bruin. Want er is geen onderscheid.

Dit laatste wordt in vs 23 nader verklaard: „Want allen hebben gezondigd en derven de heerlijkheid Gods”. Wat voor onderscheid er ook onder de mensen mag zijn, in één opzicht zijn ze niet van elkander onderscheiden: Allen staan in de schuld bij God. Allen missen de heerlijkheid Gods. Gods heerlijkheid is de samenvatting van al Gods deugden. Allen missen Gods genade en Gods liefde en Gods trouw en Gods welwillendheid. Allen liggen in ellende, er is geen goddelijke glans meer in het leven der mensen zonder God.

Maar allen die geloven „worden om niet gerechtvaardigd, uit Zijn genade, door de verlossing die in Christus Jezus is”.

Om niet, d.i. gratis, tegeef, zonder enige verdienste of betaling van onze kant. We mogen met lege handen tot God komen, opdat Hij ze vulle. We kunnen de vrijspraak niet verdienen, maar dat hoeft ook niet, het mag zelfs niet. De HERE wil bedelaars rijk maken, zondaren rechtvaardigen, ellendigen verheerlijken. We worden om niet gerechtvaardigd. D.w.z. we worden zomaar vrij gesproken van schuld en straf en krijgen zomaar recht op het eeuwige leven. God is onze Koning en onze Rechter. Van Zijn oordeel over ons hangt dood of leven af. Veroordeelt de HERE ons dan zijn we verdoemd. Spreek Hij ons vrij, dan staat de hemel en een nieuwe aarde voor ons open. We kunnen beven als we zien op onze zonden en denken aan Gods gericht. We hebben duizendmaal de doodstraf verdiend. Maar daar klinkt ons het Evangelie in de oren: We worden gratis gerechtvaardigd. We worden vrijgesproken. God Zelf verzekert ons dat door het Evangelie.

Uit genade. Genade is de bron van onze zaligheid. God is liefde. Vergevende liefde. In zijn grondeloze welwillendheid rekent Hij ons de zonden niet toe. Genade wordt niet verkocht maar welwillend gegeven. Genade wordt niet verdiend, maar gratis geschonken. God hoeft niet door ons tot gunstige gezindheid bewogen worden. Hoe zouden wij dat kunnen doen? Maar het is vrije gunst, die eeuwig Hem bewoog. Dat is niet te verklaren of te begrijpen. Alleen maar te geloven en te aanbidden.

Maar hoeven wij dan niets te doen om ons te verlossen? Neen, maar God heeft verlossing bewerkt door Christus Jezus. We worden gerechtvaardigd door de bevrijding in Christus Jezus. Daar staat een woord, dat wordt gebezigd voor de loskoop van een slaaf, voor de bevrijding van een gevangene. Jezus Christus is voor ons veroordeeld en Hij heeft de vrijspraak verdiend. In Hem zijn we nu vrij van schuld en hebben we recht op het eeuwige leven.

Het begin van vs 25 kunnen we het best zo vertalen (met prof. Brouwer): „Want God heeft Christus Jezus in zijn kruisdood voor

In verband met de vacatie ter drukkerij zal „Opbouw”

8 augustus a.s.

NIET verschijnen.

Red. „Opbouw”

aller oog gesteld tot een zoenmiddel, dat door geloof is toe te eigenen”. God heeft door de dood van de Here Jezus alles voor zondaren in orde gemaakt. Hijzelf heeft door het bloed van Christus voldoening gegeven voor onze zonden en zo de vrede met Zich hersteld. Door het Evangelie wordt ons de gekruisigde Christus voor ogen getekend en door het geloof mogen we ons de verzoening toe-eigenen. Wij hoeven niets meer te doen om met God in het reine te komen. We hoeven alleen maar door het geloof ingaan op het volbrachte werk van Christus. Dan zijn we met God verzoend en hebben we vrede met Hem.

Het vervolg van vs 25 kunnen we met de N.V. zo overzetten: „om zijn rechtvaardigheid te tonen, daar Hij de zonden, die te voren onder de verdraagzaamheid Gods gepleegd waren, had laten geworden”.

Waarschijnlijk wil Paulus daarmee dit zeggen: Onder de verdraagzaamheid Gods is door het oude volk Gods veel gezondigd. Hij heeft die zonden wel vergeven, maar om zo te zeggen voorlopig. Met het oog op het offer van Christus, dat nog gebracht moest worden. Maar nu, in de volheid des tijds, heeft God door Christus volkomen verzoening bewerkt, zodat Hij nu zijn volle, verlossende rechtvaardigheid kan tentoonstellen door de prediking van het Evangelie.

In vs 26 keert Paulus nog eens tot zijn uitgangspunt terug. Hij kan er niet over uit hoe rijk het wel is, dat God zijn vrijsprekende rechtvaardigheid heeft getoond. Dat heeft Hij gedaan „in de tegenwoordige tijd, zodat Hij zelf rechtvaardig is, ook als Hij hem rechtvaardigt, die uit het geloof van Jezus is”. Het lijkt wel een zeer onrechtvaardige zaak als God zondaren vrijspreekt. Mensen mogen een schuldige niet vrijspreken en een onschuldige niet veroordelen. Zo staat het in Spreuken 17 : 15: „Wie de goddeloze rechtvaardigt en wie de rechtvaardige verdoemt, zijn den HERE een gruwel, ja die beiden”. Mag God nu wel doen, wat een mens niet geoorloofd is?

Wat zouden we mogen vragen als God Zelf niet voor voldoening had gezorgd. God spreekt niet zomaar een schuldige vrij. Eerst heeft Hij verzoening door voldoening bewerkt. Op grond daarvan is Hij rechtvaardig als Hij zondaren vrijspreekt. Namelijk hen, die geloven in de Here Jezus. Daarin bereikt Gods rechtvaardigheid haar einddoel, dat goddelozen worden vrijgesproken. Omdat Christus voor goddelozen gestorven is.

Eigenaardig luidt het laatste zinnetje: „die uit het geloof in Jezus is”. Het geloof is niet uit ons, maar wij zijn uit het geloof. Wij formeren het geloof niet, maar het geloof vormt ons. Heel ons christelijk bestaan wordt beheerst door het geloof. En het geloof wordt beheerst door de Here Jezus. Zodat een gelovige nooit heeft te roemen in zijn geloof, alsof hijzelf dat geloof bewerkt heeft. Maar hij heeft door het geloof te roemen in de Here Jezus en in de Vader, Die Hem gezonden heeft.

In deze verzen heeft Paulus op zijn manier hetzelfde gezegd, als wat Johannes heeft uitgedrukt in de bekende tekst: „Want also lief heeft God de wereld gehad, dat Hij Zijn eniggeboren Zoon gegeven heeft, opdat een iegelijk die in Hem gelooft niet verderve, maar het eeuwige leven hebbe”. Een ander Evangelie is er niet. Dit alleen is een kracht Gods tot redding van zondaren. Dit past ook alleen bij onze verloren toestand. Het stelt geen eisen, waaraan wij eerst moeten voldoen, eer we het mogen geloven. Het vordert geen bepaalde graad van schuldbesef of van vroomheid of van heiligheid of van goed werk, eer we ons de vergeving mogen toe-eigenen. Wat God gratis geeft mogen we zomaar ontvangen. Wat Gods genade schenkt mogen wij vol vertrouwen aannemen. Bij genade past geloof en niets anders. Daarvan kunnen we leven, namelijk van Gods genade, door het geloof alleen.

H. J. JAGER.

Hoogtepunten bij Schilder

Fundamentele Vragen XXV

Naar de maatstaf van de uiterlijke glorie en eer wordt in de jaren 1930—1935 het hoogtepunt bereikt in het leven van Schilder. In 1930 verschenen de drie delen van Christus in Zijn lijden. In 1932 publiceerde Schilder samen met Colijn een stuk in het boek: Jezus Christus en het menschenleven, onder de titel Jezus Christus en het cultuurleven, in 1948 herdrukt als Christus en cultuur. In 1933 promoveerde Schilder en werd hij hoogleraar. Ter gelegenheid van het eeuwfeest van de Afscheiding van 1834 sprak Schilder op 20 juni 1934 een rede uit voor curatoren en senaat te Kampen en op 11 oktober 1934 een tweede rede voor de nationale herdenkingsbijeenkomst te Utrecht. In 1935 verscheen het belangrijke boek: Wat is de hemel? en de beroemde brochure: Ons aller Moeder, Anno Domini 1935.

Als we de recensies doornemen die verschenen na de eerste druk van Christus in Zijn lijden, dan vallen de vele uitroepen van verbazing en verbijstering op. Het werk heet: oorspronkelijk, begaafd, mooi, groot, schoon, voornaam, onvergetelijk, onvergelyklijk, geniaal, ontroerend, voortreffelijk, meesterlijk, kostbaar, boeiend, magistraal, machtig, geweldig, aangrijpend, schitterend, imponerend, buitengewoon fors, volstrekt eigensoortig, werkelijk gróót, geweldig aangrijpend, superieur, overweldigend, het is een gans bijzonder studiewerk dat verbaast en verbijstert, „Zoo iets heb ik nog nooit gelezen!”

Greijdanus heeft eerbied voor de geleverde prestatie maar noemt ook allerlei punten waarop exegetisch critiek is uit te oefenen. Gunning schreef in Pniël: „ik heb eerbied voor de geleerdheid, de originaliteit, den durf en de visie van dezen mystieken scholasticus, dezen apokalyptischen criticus”. „Ik vind S. altijd moeilijk te volgen. De man heeft alles gelezen, is volledig op de hoogte der nieuwste snufjes, en even overtuigd Assensch particulier Gereformeerd als universaal belezener. Ik houd oprecht van hem, maar ben toch blij niet in een plaats van twee dominees naast hem te werken. Ik zit graag aan zijn voeten, want leerzamer auteur ken ik onder onze hedendaagsche Gereformeerden niet”.

Ook bij de tweede druk in 1949, 1951 en 1952 vinden we dezelfde waardering al is de toon iets nuchterder. Velen zijn dan blij dat het kerkelijke conflict niet werd verwerkt; de verandering in dogmatisch inzicht wordt geaccepteerd en de meesten blijken tegen de bizarre opschriften. De recensies van Grosheide en N. H. Ridderbos zijn eerlijk gesteld, maar die van De Bondt in De Bazuin van 1 juni 1951 en 9 januari 1953 zijn gekenmerkt door verborgen en „vroom” ressentiment. Het meest merkwaardig is de critiek van K. J. Popma in Ontmoeting; evenwichtig is de recensie van prof. dr. W. J. Kooiman in het Evangelisch Luthers weekblad van 14 maart 1953, maar een werkelijk typerende schets over de betekenis van Christus in Zijn lijden bleef uit.

De Luther-kenner Kooiman gaf in 1953 iets breder hetzelfde oordeel als hij reeds over de eerste druk neerschreef. „We hebben hier deze merkwaardige man op z'n best, zonder polemiek en met heel z'n bezetenheid. Ik weet wel, dat er heel wonderlijke dingen in deze lijdensmeditaties staan, dat de aanpak vaak eigenzinnig is, de dogmatiek er dik bovenop ligt en de stijl vaak gewild is. Maar er staan ook prachtige dingen in, vergezichten van een ziener, hymnen van een dichter en gebeden van een mysticus. Het geheel is van een geladenheid en spanning die aangrijpt, hoe vreemd vaak de uitdruckswijze is”.

Door de onenigheid in de redactie van De Reformatie tussen Hepp en Schilder was het niet wenselijk dat Schilder bij Hepp aan de V.U. ging promoveren. Voor Schilder was de studie in Duitsland iets bijzonders omdat hij slechts in Kampen in de school- en collegebanken had gezeten. De universiteit te Erlangen bewonderde hij; de plechtigheden van de senaat maakten diepe indruk; met enthousiasme maakte hij foto's van de hoogleraren Althaus en Zahn. Hij promoveerde bij Herrigel die sterk door het boeddhisme was beïn-

vloed, kerkelijk woonde hij in bij de luthers en nam hij bij hen geknield aan het avondmaal deel. In een brief van 1 april 1931 schreef hij: „Zondag in Keulen geweest. Een allerzielenpreek gehoord in den Dom. Als preek allerzieligst. Als rede heel en heel gewoon. Had ik niet gedacht van die Roomschen”. Over deze duitse tijd heeft Veenhof uitvoerig geschreven in: Gedenkt uw voorgangeren p. 15—17. Daar vinden we ook het volgende brieffragment: „Ik zie elken Zondag den ouden Zahn (92 jaar) in de kerk. Ik zie hem bidden, zingen, de 12 art. opzeggen en ik voel de wijde kracht van het christelijk geloof. Ik zie Bachmann, Althaus, Proksch en heb alle 3 hooren preeken”¹⁾ Het was een hoogtepunt in het leven van Schilder zo intens een ander land, een ander volk en andere kerken te leren kennen en te mogen werken aan een buitenlandse universiteit, waaraan beroemde mannen waren verbonden.

In 1933 volgt het professoraat. In recensies was de naam van Schilder al vaak verbonden met een gewenste erepromotie en een professoraat. In een brief van 17 februari 1930 meldt Schilder zelf dat hij een bericht hierover vernam. Prof. dr. J. Ridderbos zou na een lezing gezegd hebben: „we moesten Schilder hier zien te krijgen”, waarschijnlijk om zijn bestrijding van Barth. De studie in Duitsland heeft daarom mee in het teken van een toekomstig professoraat gestaan, want de oude dogmaticus Honig zou zeker niet lang meer zijn werk verrichten. Ds D. van Dijk schreef: „Bij zijn benoeming was het zó, dat hij, wegens zijn capaciteiten, voor ieders overtuiging, de als vanzelf aangewezen man was voor de leerstoel in de dogmatiek. Dr. Dijk, wiens naam naast de zijne werd genoemd, heeft zich, als ik mij niet vergis, eigener beweging teruggetrokken, in eerlijke erkenning van de geschiktheid van Dr. Schilder boven die van hemzelf”²⁾

Over: Beginsel, recht en beteekenis der Afscheiding sprak Schilder te Utrecht. De voorzitter van deze herdenking, dr. H. Colijn sprak na hem de bekende rede uit over: De Afscheiding en hare beteekenis voor ons nationale leven. Aan het einde van deze eerste dag merkte Colijn op: „We hebben toch wel een bijzondere wijze van feestvieren. Vandaag hebben we twee niet al te lichte redevoeringen beluisterd en niet minder dan vijf toespraken. Morgen wachten ons weer vier redevoeringen”³⁾

Ook een aantal hervormden organiseerden een herdenking van de Afscheiding. Natuurlijk lokte deze herdenking polemiek uit. Maar terwijl enige felheid verwacht kon worden, schreef Schilder de schoonste polemiek van zijn leven, eerst in De Reformatie, later uitgegeven als brochure onder de titel: Ons aller Moeder, Anno Domini 1935.

Unaniem is deze brochure in de gereformeerde pers geprezen. Er is geen geschrift van Schilder waarop in de gereformeerde wereld minder critiek werd geleverd. Zonder onderscheid werd het met alle lof besproken: om de goede toon, om de rechte weg naar de eenheid der kerk, om de edele, hoogstaande, eerlijke polemiek, om de christelijke hartstocht en liefde voor de kerk des Heren die er uit spreekt, om de zeldzaam superieure kwaliteiten ervan, om de „Schitterende apologie voor de Una Sancta naar Gereformeerd belijden”. Telkens weer lezen we in de recensies dat niet alleen de hervormden maar ook alle gereformeerden de brochure moeten lezen. Een aantal gereformeerde predikanten voegen hun daad bij deze woorden en zenden de brochure naar een groot aantal hervormde collega's.

Wie zou niet wensen dat men in 1958 nogmaals dezelfde eensgezindheid ging vertonen onder allen die de gereformeerde belijdenis onderschrijven? Wat zou er gebeuren als men het woord van 1935 in 1958 eens in de daad ging omzetten? Waarom handelen we niet allen naar deze „schitterende apologie voor de Una Sancta naar Gereformeerd belijden”? Hoe staat het met Ons aller Moeder, Anno

¹⁾ P. Althaus is de lutherse barthiaan, die Schilder bestrijdt in: Wat is de hemel?

²⁾ Gedenkt uw voorgangeren. Goes, 1952, p. 29.

³⁾ Van 's Heeren wegen; de Afscheiding van 1834 op 10, 11 en 12 oktober 1934 te Utrecht herdacht. Kampen 1934, p. 120.

Redactieleden:

Dr. J. BOSCH, P. GROEN, Prof. Dr. H. J. JAGER, Prof. C. VEENHOF

Adres van Redactie:

H. J. Jager, Jan v. Arkelstr. 7, Kampen

Medewerkers:

Ds. D. van Dijk, Groningen
Drs W. K. van Dijk, Groningen
P. A. Hekstra, Rotterdam
Dr. D. Holwerda, Groningen
Ds. P. K. Keizer, Groningen
Drs J. F. J. Lamet, Eindhoven
Ds. J. Meester, Amsterdam-Z.
Mr. Dr. J. Meulink, Enschede
D. W. L. Milo, Nunspeet
Prof. Dr. K. J. Popma, Utrecht
Drs. G. Puchinger, Utrecht
Drs. H. R. Rookmaker, Amsterdam-Z.
Ir. J. Stellingwerff, Eindhoven
Ds. B. Telder, Breda
Ds. G. Visee, Kampen
Ds. C. Vonk, Schiedam
Ds. D. K. Wielenga JDzn, Rotterdam
Prof. Mr. H. D. van Wijk, Amstelveen

Secretariaat Geref. Persvereniging „Opbouw”:

H. Albracht, Prof. Wentlaan 50, Utrecht

Domini 1958? Of zal men anders oordelen wanneer in 1935 de daden van de hervormden worden gevraagd en anders wanneer in 1958 de daden van de vroegere recensenten en hun kinderen worden verlangd?

Tenslotte is daar Schilder's „beknopte dogmatiek”, zoals Wat is de hemel? door het Friesch Dagblad van 11 februari 1936 werd genoemd. Ds Veenhof zorgde voor het tekst-, naam- en zaakregister. De oude Honig noemde het „een rijk en veelomvattend boek over een mooi onderwerp”. Maar indien de predikanten-recensenten al de brochure Ons aller Moeder begrepen, hun uitroepen over dit werk zijn weer zo oppervlakkig dat begrip wel achterwege moet zijn gebleven. Het wordt genoemd een prachtwerk, een schoon, een rijk, een geweldig, een massief, een doorwrocht en een kostelijk boek „over een heerlijk onderwerp”. Eerlijker is de rotterdamse dominee v. A.: „Ik wil wel eerlijk zeggen, dat ik aan dit boek een heele kluij gehad heb en dat ik pas na moeizaam lezen en herlezen de stof grotendeels in mij heb kunnen opnemen”.

Door een aantal recensenten werd de critiek van Schilder op de gemene gratie opgemerkt en aanvaard. Ds S. J. Popma ondersteunde in de Soester kerkbode van 29 februari 1936 Schilder's critiek met de critiek van anderen: „Enkele jaren geleden heeft Ds de Graaf van Amsterdam de stelling geponeerd, dat voor den geloovige als zoodanig de algemene genade niet geldt. Prof. Vollenhoven wil liever spreken van voorwerpen van Gods algemene genade, dan van een terrein der gemeene gratie. Prof. Grosheide wijst er met klem op, dat de gemeene gratie niet ongeschonden restanten geeft van de oorspronkelijke schepping, maar nieuwe elementen in de schepping inbrengt”. Hier vinden we dus een zoeken naar enige frontvorming tegenover H. H. Kuyper en Hepp, die steeds meer de scholastieke lijn bij Kuyper gingen verdedigen.

Van rooms-katholieke zijde lezen we in verschillende recensies de klacht dat Schilder zo slecht in de geest van de scholastieke schrijvers was doorgedrongen. Een prachtig miniatuur-schilderijtje van de controvers Rome-Reformatie geeft deze éne zin uit De Maasbode van 26 februari 1936: „Alleen zullen zij (de rooms-katholieke godgeleerden) spijtig constateeren, dat deze polemische professor die over een St. Thomas oordeelt als ware de Leeraar zoo ongeveer een collega, wel wat weinig kennis nam van katholieke literatuur”.

De recensie in het Calvinistisch Studentenblad van L. D. brengt ons bij de relatie tussen Schilder en de wijsbegeerte der wetsidee terug. Het schriftuurlijke grondmotief is volgens Dooyeweerd dat van schepping, zondeval, verlossing en wederkomst. Later zou Schilder tegen zulk een grondmotief bezwaren uiten, maar geheel terecht kon L. D. over Wat is de hemel? opmerken: „de „grondstelling”, waarop de schrijver zich steeds terugtrekt: schepping, herschepping, voleinding moeten in één lijn worden gezien, de lijn der geschiedenis” (jrg. 1934—'35, p. 105—106).

Op: Wat is de hemel? zal nog uitvoerig

moeten worden teruggekomen. De opvattingen van Schilder over Genesis 1, over de schokgedachte in de ontwikkeling van hemel en aarde, het afbreken van de geschiedenis en met name over eeuwigheid en lichamelijkeheid zullen kritisch getoetst moeten worden. Maar het staat vast dat de waarde van het boek is dat hier de problemen worden gezien juist vanuit het schriftuurlijke grondmotief. Daarin was de schriftuurlijke lijn bij Schilder sterker dan in zijn latere kritiek op het motief van het grondmotief.

Bij de herdruk van *Wat is de hemel?* in 1954 vinden we in de synodaal gereformeerde pers de uitingen van werkelijke vreugde met deze druk. De kritiek is geheel zakelijk. Ds C. van der Woude is dankbaar voor dit boek. „Schilder heeft met dit werk de kerk gediend” schreef hij in de Friesche kerkbode van 23 december 1954. De Rotterdammer van 8 januari 1955 noemde het: „een van de rijpste vruchten van Schilders theologisch denken, machtig van conceptie en verrassend van perspectief”. Ds G. Toornvliet noemde het in *De Strijdende Kerk* van 18 juni 1955 het beste boek van Schilder. En *Trouw* zegt 29 januari 1955 dat de herdruk „in een grote behoefte voorziet”.

Een zeer belangrijke, kritisch-waarderende recensie schreef K. J. Popma in *Sola Fide* van april 1956.

In het Gereformeerd Gezinsblad van 23 februari 1955 schreef tenslotte L. v. Z. naar aanleiding van dit boek over het verschil tussen de wijsbegeerte der wetsidee en de beschrijving en waardering van het cultuurproces door Schilder in: *Wat is de hemel?*, *De Openbaring van Johannes en het sociale leven*, en: *Christus en cultuur*. We zullen in deze studie de vragen onder ogen zien die L. v. Z. stelt, juist omdat we erkennen dat hier belangrijke vragen liggen en wij niet bij voorbaat willen spreken van een onbegrijpelijke tragiek. Voorlopig kunnen we het niet eens zijn met L. v. Z. die schreef: „Het is onbegrijpelijk en tragisch dat de Vereniging voor Calvinistische Wijsbegeerte in de twintig jaar sinds de eerste druk van „*Wat is de hemel?*” verscheen, Schilder's scherpomlijnde cultuurwaardering heeft laten liggen en zich, ondanks alle kritiek, van Kuyper's gemene-gratie-schema niet heeft los kunnen maken. Onbegrijpelijk, voor zover het de eerste tien en tragisch voor zover het de laatste tien van die twintig jaren betreft”.

J. STELLINGWERFF.

Naar de top der aarde

(III)

Wanneer wij ons met de trein op weg begeven van Denemarken naar Zweden, dan komen we al vrij spoedig voor de watergrens te staan, die beide landen scheidt. Aan de Deense kant ligt Helsingør, met op de wallen nog de lopen der oude kanonnen, tegen het Zweedse vasteland gericht.

Aan de Zweedse kant ligt Hälsingborg, in grootte de tweede stad van de provincie Skåne en de vijfde van Zweden. Wij zijn hier niet alleen aan beide kanten op historische bodem, maar varen bij de overtocht, die ongeveer 15 minuten duurt en waarbij de trein met de veerboot wordt overgezet, ook op historisch water: de Sont. Wij worden hier herinnerd zowel aan de glorie van Denemarken, als aan die van Zweden. Thans heeft Denemarken, precies als Nederland, zijn plaats in de rij der kleine naties van Europa. Maar het land heeft een groot verleden en was eertijds een der machtigste rijken van Europa. In de 10e eeuw onderwierp Denemarken Engeland en tot aan 1814 behoorden zowel Noorwegen als IJsland en Groenland tot het grote Deense Rijk.

Ook Zweden heeft onder Deense heerschappij gestaan en zich in een reeks van bittere oorlogen aan deze overheersing moeten onttorsten. Met één van deze oorlogen hebben ook wij, Nederlanders, die in de 17e eeuw eveneens tot de grote volken in Europa behoorden, ons militair bezig gehouden. Onze admiraal De Ruyter vertoefde met zijn vloot in 1658 in deze wateren. Het ging ons vooral om de vrije toegang tot de Oostzee en daarom was een dreigende Zweedse suprematie ons niet welgevallig. Wij kozen dan ook de kant van de Denen.

Aan het interessante boek over Scandinavië van de heer H. D. Baars, directeur van het Noord-Europa instituut, met wie wij op een boottocht van Finland naar Zweden enige jaren geleden mochten kennis maken, ontleen wij, dat de Noorse historicus Sverre Steen in zijn commentaar over deze strijd het volgende memoreert, waaruit de belangrijke rol van Nederland in die tijden blijkt: „In elk geval staat het vast, dat de Nederlanden reeds vóór de bestorming van Kopenhagen tegenover Engeland en Frankrijk de voorwaarden hadden uitgestippeld, welke later de belangrijkste zouden blijken te zijn geworden in het vredesverdrag tussen Denemarken, Noorwegen en Zweden. De Zweeds-Deense oorlog, die in oorsprong een strijd om de macht in de Oostzee was geweest, had zich in de loop van 1658 ontwikkeld tot een geschiedenis van Europees formaat en de belangen- tegenstellingen en belangen-gemeenschap tussen Europa's machten werden van beslissender betekenis voor de vrede van Kopenhagen dan de verovering van Trondheim, de verdediging van Halden en de afgeslagen stormaanval op Kopenhagen”.

Zo dwongen de Nederlanders met de En-

gelsen, waarvan de laatstgenoemden met een vloot van 40 en wij met een vloot van 44 schepen in de Deense wateren verschenen, de beide belligerenten Denemarken en Zweden om met elkander tot overeenstemming te komen en de door Nederland geïnspireerde voorstellen als grondslag voor hun onderhandelingen te aanvaarden. Gezegd moet worden, dat zowel Zweden als Denemarken die inmenging zeer ongaarne zagen, omdat het hun bewegingsvrijheid in dezen aanzienlijk beperkte.

Wie let op de gebeurtenissen in het Midden-Oosten en het vlootvertoon in het oostelijk bekken van de Middellandse Zee, constateert, dat de tafereelen en de spelers op het internationale front zich wel wijzigen, maar dat de strijdmethodes dezelfde blijven.

Wat de Zweden betreft zijn er twee vrijheidshelden, Engelbrekt Engelbrektson uit het begin van de 15e eeuw en Gustav Wasa uit het begin van de 16e eeuw onder wier leiding het Deense juk definitief werd afgeschud. Onder leiding van Gustav Adolf II wist Zweden zich tot grote mogendheid op te werken en in de strijd met Denemarken, Polen en Rusland uiteindelijk een positie te verkrijgen, waarbij het de rol van machtigste mogendheid in het Noorden van de Denen overnam. Wij herinneren ons ongetwijfeld ook allen de dertigjarige oorlog uit de 17e eeuw, toen Zweden, dat van het Rooms-Katholieke machtscentrum in Europa een inval in Zweden vreesde en dat niet ten offer wilde vallen aan de Habsburgers en hun Rooms-Katholieke legioenen, onder aanvoering van zijn Koning Gustav Adolf in 1630 in Duitsland landde. In de slag van Breitenfeld bij Leipzig overwon de Zweedse koning generaal Tilly, trok door Mainz en Frankfurt, rukte Beieren binnen om in een overigens gewonnen slag bij Lützen zelf te sneuvelen. Ook Zweden heeft dus een zeer belangrijke rol in de geschiedenis van Europa gespeeld, ook al is het ideaal, dat Gustav Adolf voor ogen stond, een hechte aaneensluiting van de protestantse wereld in Europa met Zweden aan het hoofd, niet bereikt.

Van de felle strijd tussen Denemarken en Zweden bespeurt men in onze dagen niets meer, beide landen zijn goede burenen van elkander, beide nemen ook een veel bescheidener plaats in dan in die glorievolle tijd uit het verleden.

Er is met de pont, die ons over de Sont zet, een zeer intensief verkeer tussen beide landen. De Zweden komen in Denemarken om goedkope levensmiddelen te kopen, waaronder vooral boter en kaas en de Denen steken graag over om te profiteren van de lagere prijs voor textiel in Zweden. In de wereldoorlog was hier ook de oversteekplaats voor de vluchtende Joden uit Denemarken, toen de Duitsers ook daar steeds agressiever tegen dezen gingen optreden. Zweden was ook de uitwijkplaats voor de Deense vloot aan het eind van de oorlog, die daardoor tot grote

ergernis van de Duitsers aan hen ontsnapte. Beide landen, Denemarken en Zweden, hebben geen grote rol in deze tweede wereldoorlog gespeeld. De Denen lieten zich bezetten, hielden hun eigen regering met de koning aan het hoofd. In Hellerup bezocht ik nog het eregraf, waar de gevallen Deense vrijheidsstrijders liggen begraven. Zweden hield zich neutraal, het liet aan de ene kant de Duitse troepen met de trein door zijn land naar het Noorden trekken en richtte aan de andere kant kampen in, waar de uitgeweken Denen en Noren voor hun verzetsstrijd werden afgericht. Ook nu is de invloed van beide landen op het grote wereldgebeuren uiterst bescheiden.

De veerboot zet onze trein te Hälsingborg aan land. Ditmaal gaat de reis direkt verder. Bij vorige gelegenheden heb ik evenwel in Hälsingborg en omgeving wel rondgeneusd. Men vindt er de uit de eerste eeuw daterende Kårnantoren. Deze toren behoort tot de vesting, die de meest geliefde residentie van de Deense koningen was. Verder treft men er de uit de 13e eeuw daterende Mariakyrka aan met een prachtig altaar. De stad is ook vele huizen en gebouwen rijk, die uit de Middeleeuwen ongerept bewaard zijn gebleven.

Spraken we een vorig maal van de kastelen in Helsingør en omgeving, ook aan de Zweedse kant treffen wij in de omgeving van Hälsingborg zulke fraaie kastelen aan. Een half uurtje wandelen van Hälsingborg ligt Sofiero, het zomerverblijf van de Zweedse koninklijke familie. Niet onvermeld mag blijven Ramlösa, een badplaats met een bron, waarvan het bronwater door heel Zweden wordt gedronken, zoals bij ons Victoriawater.

Onze treinreis zou ditmaal niet direkt doorgaan naar Stockholm, daar wij eerst Göteborg, de tweede stad van Zweden zouden aandoen voor onze zaken. Göteborg is de trotse, grootste havenstad van Zweden, de poort naar de wereld van dit land. Men treft er grote scheepsbouwerven aan en ook internationale lijndiensten. Toen wij er waren, kwam juist de Kungsholm weer binnen, een boot van de Svensk Amerika Linie, met de Gripsholm de grootste passagierschepen van Zweden. Deze Kungsholm is in Nederland op de werf van de Koninklijke Mij. De Schelde te Vlissingen gebouwd. Wij zullen ons allen nog wel herinneren, dat bij de tewaterlating een Zweedse prinses de doopplechtigheid verrichtte. Uit ervaring weet ik, dat de Zweden de technische prestaties van de Nederlandse scheepsbouwers, die dit schip afgeleverd hebben, ten zeerste roemen.

Göteborg is een prachtige havenstad, het heeft een heuvelachtige, rotsachtige, beboste omgeving. De stad maakt met zijn brede straten, moderne gebouwen en parkaanleg door de gehele stad een zeer aparte indruk. Het is een schone, propere stad, verschillend van andere havensteden in Europa. Wij maakten een uitstapje naar Hindås; dat is een zeer mooi hotelrestaurant even buiten Göteborg, midden in de bossen. De Zweden hier verschillen wat karakter betreft en ook overigens nogal van die in het Noorden. Men bemerkt dat al, als men b.v. in een restaurant komt. In Göteborg is er een opgewekt gegons van stemmen; in Stockholm heerst een veel grotere rust en stilte zelfs. De mensen zijn hier vrolijker, luidruchtiger dan in het Noorden. Hier aan de Westkust van Zweden treft men ook beter kerkelijk meelevende aan. Men is hier meer orthodox dan in overig Zweden. Het is het bezielende optreden geweest van de predikant Henric Schartau uit het begin van de vorige eeuw, dat een onuitwisbaar stempel heeft gedrukt op het kerkelijk leven in dit deel van Zweden. Wij hopen in een volgend artikel op het geestelijk leven van het Zweedse volk nog nader terug te komen. Voor onze allerhartelijkste gastheer hier duurde ons verblijf in Göteborg veel te kort. Wij waren gaarne ook zelf nog wel langer gebleven. Maar ons doel voor ditmaal lag in het hoge Noorden. En nu is het merkwaardig, en getuigend van de enorme afstanden in dit land, onze gastheer, zelf een directeur van een grote fabriek, gaf, toen hij hoorde, dat wij naar het gebied boven de poolcirkel reisden, te kennen, dat hij zelf nog nimmer daar was geweest. Dat is met de meeste Zuid-Zweden het geval.

De tijd, die ons nog restte in de middag, voordat onze trein naar Stockholm vertrok, benutte onze gastheer door ons in een der beste restaurants van Göteborg met een riant uitzicht op de havens, een lunch aan te

bieden, waarbij wij wel geteld 25 schotels achtereenvolgens zagen passeren, welke wij alle eer aandedden. Het was in mijn herinnering de luisterrijkste lunch, die ik ooit in Zweden meemaakte. Zoals gezegd, ging onze reis per trein naar Stockholm, welke afstand men in circa 5 uur aflegt met een snelheid van ca. 135 km per uur. Degenen, die echter meer tijd hebben en zich een zeer fijn en rustig toeristisch genoegen willen verschaffen, kunnen wij aanraden, de tocht van Göteborg naar Stockholm te maken met een van de blinkend witte passagierboten over het Götakanaal, een tocht, die 550 km lang is en drie dagen duurt. Men passeert dan welgeteld 58 sluisen, via welke waterkeringen men geleidelijk aan ongeveer 100 m boven de zeespiegel wordt omhoog gevoerd en vervolgens weer evenveel naar beneden wordt geleid tot men van de Westkust, waaraan Göteborg ligt,

na drie dagen arriveert te Stockholm aan de Oostkust. Dat passeren van al die sluisen is zó geregeld, dat het of des nachts plaats heeft, of overdag, waarbij in het laatste geval de passagiers gelegenheid ontvangen tot het maken van uitstapjes in de omgeving. Voor wie een rustige vacantiereis wil maken en op deze wijze echt wil kennis maken met het Zweedse landschap, is deze trip zeer aan te bevelen. Men doorkruist dan op deze interessante tocht aan boord van dit varend, kleine hotel de mooiste delen van Zweden, gaande van het ene meer naar het andere, alle onderling verbonden, met van rimpelloos tot licht kabbelend water in prachtige tinten, variërend van ultramarijnblauw tot diep smaragd-groen, een tocht van zon, wind en wolken langs de golvende velden, beemden en bossen van het verrukkelijke Zweedse land.

P. GROEN.

AMERICANA

X

Wereldvrede-program

De vorige keer eindigden wij met de uitspraak dat de staatkundige aspiraties van de Ver. Staten verweven zijn met christelijke roepingsideeën en -beseffen, en dat het „christelijk” Amerika na de oorlog heeft gevoeld, dat het stond in een historisch ogenblik, waarin God zelf een bijzondere taak voor de hele wereld aan dit Amerikaanse volk heeft gegeven. We schreven ook dat de politiek van John Foster Dulles, de huidige Amerikaanse minister van buitenlandse zaken, door deze denkbeelden en roepingsbeseffen wordt gedragen. We zouden kunnen schrijven dat deze politiek wereldpolitiek is. Deze laatste zin behoeft m.i. geen bewijs. Het mag algemeen als bekend worden aangenomen dat de Amerikaanse politiek van na de oorlog „wereldpolitiek” is. En we zouden ook kunnen schrijven, dat de Amerikaanse wereldpolitiek „christelijke” politiek is, maar als we dit schrijven, moet het bijvoegelijk naamwoord „christelijk” wel tussen aanhalingstekens geplaatst worden, om tot uitdrukking te brengen dat het christelijk karakter dezer politiek nader dient te worden bekeken.

We gaan nu de uitspraak dat de politiek, de wereldpolitiek van John Foster Dulles, en daarmee ook die van Eisenhower natuurlijk, gedragen wordt door „christelijke” roepingsbeseffen, of door het „messiaans bewustzijn”, zoals wij dit de vorige keer hebben genoemd met een term welke we ontleenden aan Adolf Keller, verduidelijken. **Verduidelijken.** Ik zeg niet aantonen of bewijzen. Voor een uitvoerige en grondige behandeling van de fundamentele denkbeelden, welke ten grondslag liggen aan de politiek van Foster Dulles en de samenhang tussen deze denkbeelden en die van de Oecumenische Beweging inzake de wereldpolitiek, zou een afzonderlijke serie artikelen op zijn minst nodig zijn. Zulk een bespreking zou dan niet moeten blijven staan bij een stellingkeuze tegenover deze denkbeelden vanuit het standpunt dat Groen ten onzent innam tegenover de liberale wereld- en levensbeschouwing in de vorige eeuw. Zij zou dieper door moeten dringen. Zij zou moeten trachten na te gaan welke denkbeelden van calvinistische oorsprong, in de Amerikaanse wereld hebben geleid tot dat sterke besef van een roeping om **hier het koninkrijk Gods te doen vorderen door het scheppen van sociale, maatschappelijke en politieke nieuwe levensordeningen.** Zij zou moeten onderzoeken of en zo ja, welke soortgelijke denkbeelden in ons vaderland in de 17e eeuw hebben geleefd en hebben geleid tot een zekere „calvinistische” ideologie.

De schrijver in de N.R.C., die wij in de eerste artikelen geciteerd hebben, zag een zekere overeenkomst tussen de denkbeelden van het Amerikaanse „idealisme” en dat van de gezeten calvinistische koopmanswereld van het 17e eeuwse Nederland. En naar ons voorkomt, niet helemaal ten onrechte. Dat doen vorderen van het koninkrijk Gods door het scheppen en in het leven roepen van nieuwe sociale, maatschappelijke en politieke ordeningen, dat is het punt waarin deze Amerikanen geloven. Men noemt dat wel het sociale evangelie. (Social Gospel. Het is goed

om echter iets verder te kijken dan het etiket en niet te wanen dat wij daar helemaal vrij van zijn, in Nederland. Hoe slaat het program van de Wereldraad zo aan bij sommige leerlingen uit de school van Kuiper hier in Nederland? Hoe komt dat? Komt dat door dat deze leerlingen uit de school van Kuiper zo ver zijn „afgefallen”? Maar hoe kwamen zij zo makkelijk tot deze afval? Ze waren toch leerlingen uit de school van Kuiper? Zijn er geen aanknopingspunten in de denkbeelden van Kuiper voor deze ideologie van Foster Dulles en de Wereldraadkringen? Het zou zeer verhelderend werken indien naar deze zaken eens een goed en diep onderzoek werd ingesteld. Deze vragen zijn heden ten dage zeer actueel. En niet alleen ten aanzien van de wereldpolitiek van Foster Dulles en Eisenhower, maar ook ten aanzien van onze eigen, Nederlandse politiek en ten aanzien van allerlei vragen met betrekking tot de komst van het koninkrijk Gods.

Slechts een **verduidelijking** van de bovengenoemde uitspraak over de wereldpolitiek van Dulles. Meer niet in deze artikelen, die toch al veel te lang zijn uitgedijd.

Toen de laatste wereldoorlog goed en wel begonnen was, nog vóór Amerika zelf er in betrokken werd, was er in de Amerikaanse kerkelijke wereld een sterk besef van de gigantische arbeid, die zou worden geleverd voor de wederopbouw van de wereld na de catastrofale vernietiging en verscheuring van de wereldkrijg. De Amerikaanse kerken zagen

daarin een „zendingstaak” van nieuw karakter opduiken, schrijft Adolf Keller. Het ging nu niet om de toerusting van zendelingen en het oprichten van zendingsposten hier en daar, niet om het samenwerken van zendelingen voor grotere streken, maar om de wederopbouw van continenten, om de redding van hele volkeren, om de worsteling tegen antichristelijke machten, om het herstel van de „christelijke” wereld, uit de afgrond waarin deze door haar eigen duivelse krachten verzonken was.¹⁾

Met deze vragen hield de Amerikaanse kerkelijke wereld zich veelszins bezig. Het tasten en zoeken van onderscheiden groepen en kringen naar enige richtlijnen en naar een basis, leidde in de voorzomer van 1941 tot de eerste poging om grondslagen te formuleren voor een rechtvaardige en duurzame vrede onder de volken, en om een basis te vinden voor bezinning over de voorwaarden voor een nieuwe wereldorde. Door de Federale Raad van Kerken in de Ver. Staten, waarbij toen bijna alle kerken waren aangesloten, (zelfs de Christelijke Geref. Kerk in de Ver. Staten — tenminste toen, nu niet meer!) werd een commissie benoemd voor „Een rechtvaardige en duurzame vrede”.

Deze commissie stond onder leiding van **John Foster Dulles** en Walter van Kirk. Deze twee hebben de eerste grondlijnen getrokken voor een studieprogram, naar welk program de studie spoedig overal begon. De eerste resultaten van dit studieprogram kwamen voor de dag op de oecumenische, Amerikaanse conferentie te Toronto, Ont., Canada. In die tijd van zoeken en tasten viel de Japanse aanval op Pearl Harbour, 7 december 1941. Na de eerste schok die door heel Amerika ging, ging dit bezinnings- en studiewerk door. Uiteraard was er veel verschil van inzicht. Maar men vond elkaar in menig opzicht op de grote Delawareconferentie in Ohio, in het voorjaar van 1942. De conferentie vond plaats in de Wesley Universiteit van 3 tot 5 maart. Er waren 377 kerkelijke vertegenwoordigers. Men trachtte een „wereldblik” of „wereldoverzicht” op eucumenische basis te vinden. Weer duikt de naam van Dulles op in een van de leidende functies. Deze conferentie werd namelijk gepresideerd door John Foster Dulles en door Dr Luther Weigle, de toenmalige president van de Amerikaanse Federale Raad van Kerken. Welnu op deze conferentie is een basis vastgelegd bestaande in een aantal punten, waarop men moest trachten te komen tot een rechtvaardige en duurzame vrede onder de volken. Daarover de volgende keer.

J. MEESTER.

¹⁾ A. Keller a.w. Seite 428.

Dominee en A.O.W.

II

We willen nu naar belofte aan het eind van het vorige artikel aandacht schenken aan artikel 1 lid 1 van de wet op de kerkgenootschappen van 1853 en de vraag overwegen of deze bepaling geschonden werd toen de Algemene Ouderdomswet ook de predikanten onder haar hoede ging nemen. De bepaling zegt, het zij even in herinnering gebracht, dat aan alle kerkgenootschappen de volkomen vrijheid verzekerd is en blijft om alles wat hun godsdienst en de uitoefening daarvan in hun eigen boezem betreft te regelen. Te **regelen**, daarbij is ongetwijfeld gedacht aan reglementen, aan „bepalingen” betreffende de inrichting en het bestuur”, waarover dan ook meteen in het tweede lid van hetzelfde artikel wordt gesproken; aldaar wordt nl. mededeling van deze „bepalingen” aan de Koning voorgeschreven. De wetgever heeft hier wel kennelijk gedacht aan het reglement van 1816, door de Koning aan de Hervormde Kerk opgelegd, en de wet van 1853 stelt voorop: dat is verleden tijd; dat gebeurt niet meer, dat de regering reglementen voor de kerken vaststelt; dat is voortaan aan henzelf overgelaten.

Goed, er mag dan allereerst aan een heel reglement, aan een samenstel van bepalingen betreffende de kerkregering gedacht zijn, dat neemt toch niet weg dat een niet generale,

maar incidentele overheidsbemoeiing in de trant van 1816, een inmenging in kerkelijke zaken op een bepaald détail dus, evenzeer met het vooropgestelde beginsel van de wet van 1853 in strijd zou zijn. Maar bij de overweging van de vraag of dat in de A.O.W. is geschied valt al meteen het een en ander op te merken.

Vooreerst dat dit argument uit artikel 1 lid 1 van de wet op de kerkgenootschappen nooit op zichzelf kan staan. Ik bedoel dit: deze wetsbepaling spreekt van „alles wat hunne godsdienst en de uitoefening daarvan in hunnen eigen boezem betreft”, en wat daaronder valt, het staat aan de wet niet om dat uit te maken, en deze wet pretendeert dat ook niet. Dat kan, naar onze opvatting, uitsluitend uit Schrift en belijdenis worden gelezen, en (dienovereenkomstig) in de kerkenordering worden vastgelegd. Van de wet van 1853 moet dus worden teruggegrepen op de Heilige Schrift, op de belijdenis en op de kerkenordering. En nu wezen we het belangrijkste argument dat uit de Schrift wordt geput in ons vorige artikel reeds als niet overtuigend af; wat blijft dan over? Een beroep op de artikelen 11 en 13 van de K.O. dat ook in kerkeraad- en classikale stukken wordt gedaan; daarmee zijn we dus al op een heel wat lager niveau, maar laten we niettemin die artikelen eens bezien.

Artikel 11 zegt, voorzover hier van belang, dat de kerkeraad, als representerende de ge-

meente, gehouden zal zijn hare Dienaars van behoorlijk onderhoud te verzorgen. Dat lijkt me goed afgelezen (o.m.) uit 1 Corinthhe 9 : 1—14, zonder meer ; d.w.z. ik zie niet dat in artikel 11 K.O. méér is neergelegd dan we reeds geschreven vonden in 1 Corinthhe 9 : 1—14. En hetzelfde kan gezegd worden van artikel 13 K.O.: Zo het geschiedt dat enige Dienaars door ouderdom, ziekte of anderszins onbekwaam worden tot uitoefening huns dienstes, zo zullen zij nochtans desniettemin de ere en de naam eens Dienaars behouden, en van de Kerk, die zij gediend hebben, eerlijk in hun nooddrift (gelijk ook de weduwen en wezen der Dienaars in 't gemeen) verzorgd worden. Wederom : heel mooi, heel schriftuurlijk. Maar wat zegt het terzake van de A.O.W.? In hun **nooddrift** moeten de emeritus-dienaren worden onderhouden ; maar hier staat toch niet dat op geen enkele andere wijze iets aan die nooddrift gedaan zou mogen worden ? De A.O.W.-uitkeringen verminderen de nooddrift waarvoor de kerken komen te staan ; zij **kunnen** wel onaanvaardbaar blijken, op gronden buiten artikel 13 K.O. gelegen, en dan zou de consequentie zijn dat die uitkeringen geweigerd moeten worden en dat de kerken naar artikel 13 K.O. in de bruto-nooddrift der emeriti moeten voorzien, in hun volle nooddrift, waarvan niet reeds de eerste stoot door de A.O.W. is opgevangen. Maar de vraag van de aanvaardbaarheid van de uitkeringen is ook zo gezien weer één voor dominees en voor gewone mensen, en het antwoord is gelijk voor... geestelijken en leken zou ik haast zeggen, maar dat onderscheid kennen we nu eenmaal niet !

Dat dus vooreerst. Maar ten tweede valt op de vraag of in de A.O.W. iets is geschied in de trant van 1816 nog dit op te merken, dat het reglement van 1816 werd vastgesteld door **de Koning** ; en zo iets te doen verbiedt de wet van 1853 hem thans uitdrukkelijk, en dat kan zij doen, want het „princeps legibus solutus est” geldt niet meer, integendeel, de Koning is aan de wet onderworpen. Maar de A.O.W. is ook zelve een wet ; en stel dat er iets in haar aangetroffen werd dat zich niet verdraagt met artikel 1 van de wet van 1853, dan was nog niet meteen uitgemaakt dat de laatstgenoemde wet voorrang heeft ; de rechter zou dat na zorgvuldige overweging van de situatie-van-strijd moeten beslissen, en daarbij zouden wel argumenten voor deze wet en ook wel motieven voor gene zijn aan te voeren ; maar het meest waarschijnlijk is dat de rechter zou trachten zo enigszins mogelijk beide wetten zo te interpreteren (niet zozeer in hun onderdelen, maar in hun gehele strekking) dat zij zich wél met elkander verdragen. En ik heb het gevoel dat hem dat in dit geval niet eens zo veel moeite zou kosten.

Wat de A.O.W. betreft, die is uitdrukkelijk algemeen gesteld en algemeen bedoeld ; een uitweg is slechts geboden voor lieden met gemoedsbezwaren, maar dat is een „narrow escape”, of, in het Nederlands : die komen er niet eens zonder kleerscheuren uit. (Zie vorig artikel). En wat de wet van 1853 betreft, ja, die poneert wel aan haar begin een heel algemeen beginsel, maar bij de beoordeling van de strekking daarvan moet toch allereerst gelet worden op de verdere inhoud van de wet zelf ; en daar waar die concreet gaat worden bevat zij heel wat voorschriften die de kerken zeker zoveel beperken om hun „interne zaken” geheel vrij te regelen als de A.O.W. ; in het vorige artikel werd daarvan het een en ander genoemd : wanneer de wet goedkeuring van de Koning voorschrijft op de plaats van vestiging van synodale vergaderingen en van hoofden, die kerkgenootschappen vertegenwoordigen of besturen (art. 5), wanneer een overheidsgoedkeuring is voorgeschreven voor de oprichting van een kerkgebouw binnen 200 ellen van een bestaande kerk (art. 7), zou de wet dan bepaald niet willen dat een volksverzekering als die van de A.O.W. ook op predikanten van toepassing is ? Het is weinig waarschijnlijk dat de rechter dit zou aannemen.

Er zijn trouwens zoveel wettelijke regelingen die de dominees met de gewone mensen over één kam scheren. Wát ? Bepalingen die predikanten en wie met hen gelijk worden gerekend in een uitzonderingspositie brengen moet men in onze wetgeving met een lantaarntje zoeken ; artikel 15 van de Dienstplichtwet is er een voorbeeld van, 't welk vrijstelling van militaire dienst toekent aan hem die een geestelijk of een godsdienstig-menslievend ambt bekleedt of daartoe wordt

opgeleid. Maar verder ? De predikanten worden van overheidswege niet met onderscheiding behandeld. Toen b.v. in de na-oorlogse jaren de nog wel bekende levensmiddelen-subsidies werden gegeven, toen kwamen die ook ten goede aan de predikanten en hun gezinnen. Ten dele werden zij van overheidswege onderhouden, gelijk wij allen, en de kerken hadden daardoor minder moeite met hun nooddrift. Niemand heeft geprotesteerd, met een beroep op 1 Corinthhe 9 : 13 en 14, op de artikelen 11 en 13 van de Kerkenordening, op artikel 1 lid 1 van de wet op de kerkgenootschappen. Ik erken dat dit een ondeugend voorbeeld is ; maar ondeugdelijk is het niet. Het enige verschil is dat voor die levensmiddelen-subsidies geen (zichtbare) premie behoefde te worden betaald, maar dat maakt voor de vraag die ons bezighoudt natuurlijk geen verschil : als het staatspensioen volgens de A.O.W. premievrij was zou het (reeds in het licht van de tot nu toe besproken argumenten) toch zeker niet minder verwerpelijk worden bevonden ?

Die wet van 1853 doet me dus ook niets. En over het tractaat van Rome van 1853 zullen we nu maar liever zwijgen. Niet omdat die conventie van de rechten van de mens onder ons anders nooit zoveel gezag geniet ; ik kan als jurist best waarderen dat men zijn argumenten haalt waar ze maar te vinden zijn ; maar ze hier te zoeken lijkt toch werkelijk tijd verspillen. Laten we dus liever nog enige aandacht wijden aan de Algemene Ouderdomswet in haar algemeenheid, nu we immers bevonden dat het met de argumenten voor speciaal de predikanten er niet te best voor staat.

Tegen die Algemene Ouderdomswet in het algemeen, dus afgezien van de predikanten in het bijzonder, zijn wel bezwaren in te brengen, wel héél wat ; althans die **waren** er tegen in te brengen toen de wet nog geen wet was, maar ontwerp. Het is toen ook gebeurd ; ik verwijs naar een publicatie „Rondom de Ouderdomsvoorziening” van het Gereformeerd Sociaal en Economisch Verband van 1957 en naar een uitvoerig artikel van Mr. W. Aantjes in A.R. Staatskunde van oktober 1954, dat betrekking had op het desbetreffende advies van de S.E.R. Wanneer we deze bezwaren rustig overwegen, dan is er grote kans dat we zeggen : het had wel anders gekund, het had wel **beter** gekund, het had wel meer verzekering en minder staatspensioen kunnen worden, het had zich (meer) moeten beperken tot de arbeidsgemeenschap in plaats van alomvattend het gehele volk te betreffen. En zulke stellingen waren er wel meer te peneren geweest ; waaromtrent overigens gezegd kan worden dat de vragen waarop zulke stellige antwoorden onder ons gegeven (zouden) worden alle tijdens de voorbereiding van de wet aan de orde zijn geweest, en dat de antwoorden die de wet nu eenmaal bevat het resultaat zijn van een uitgebreid vooroverleg in en om de S.E.R. en van een democratische behandeling in de Staten-Generaal.

Maar nu is de wet wet geworden, en tegenover een wet staan we anders dan tegenover een wetsontwerp. We kunnen tegen een ontwerp veel bezwaar hebben, maar is het op ordelijke wijze wet geworden, dan zullen we ons moeten conformeren tenzij... ja, hier geldt toch wel **zo iets** als artikel 31 K.O. Want het hoort ook tot onze redelijke godsdienst dat wij de machten over ons gesteld onderdanig moeten zijn, met dit voorbehoud slechts dat wij Gode meer gehoorzaam moeten zijn dan de mensen. En nu is er natuurlijk wel verschil tussen een wet die verplichtingen oplegt en een die gunsten biedt, want als we de laatste weigeren zijn we niet ongehoorzaam. Dat geldt ook van de A.O.W. : als we aan de verplichting tot premiebetaling voldoen en de uitkeringen later weigeren zijn we niet te berispen ; tenzij... ja, als we nu eens niet op grond van Gods Woord kunnen aantonen dat we die uitkeringen niet **mogen** accepteren, is het dan goed rentmeesterschap om ons door weigering van uitkeringen in de noodzaak te plaatsen om naast de verplichte premieën nog andere betalingen te doen, voor een particuliere ouderdagsverzorging ? Dat is voor mij toch nog wel een vraag.

Maar daarvan afgezien, het gaat er in de kwesties die ons bezig houden niet om wat een individueel persoon voor zichzelf wel **mag** (uitkering weigeren), het gaat er om wat een ieder eventueel **niet** mag (uitkering aan-

nemen). Pas wanneer we kunnen aantonen dat we door de wet met al haar baten en lasten geheel te aanvaarden Gode ongehoorzaam zouden zijn, moeten (**moeten!**) we komen tot kerkelijke besluiten, maar dan niet alleen t.a.v. de predikanten. Het staat met zulk een besluit niet zoveel anders dan met de leerbesluiten van 1942—'44, waarvan we ook gezegd hebben : je kunt er lang en breed over praten, maar je kunt niet uit Gods Woord aantonen dat het zó alleen is, en dat wie daar maar **even** naast is tegen de Schrift ingaat.

Ik weet wel dat de gesuggereerde Synodebesluiten en de voorgenomen actie bij de rechter niet die algemene strekking hebben ; maar zij beogen toch wél op grond van gewetensnood door de A.O.W. of een rechterlijk vonnis dat van die wet vrijmaakt, of stappen bij de overheid om tot wijziging te geraken. En zulke dingen moeten we ook niet vragen wanneer we het wel liever anders zouden willen, maar alleen wanneer het zo als het **is** zekerlijk tegen Gods Woord is. Want wij mogen ook tegenover de overheid en de rechter die haar orgaan is Gods naam niet ijdel gebruiken, niet leeg, niet zonder dat wat wij in Zijn naam zeggen zeker uit de Schrift is te lezen.

Wij zouden het wel liever anders willen, die hele ouderdomsvoorziening. Maar wij verkeren in deze wereld, en wij kunnen daar niet uit gaan. En wij hebben het met het stukje wereld waarin de Here ons geplaatst heeft nog niet eens zo slecht getroffen. **Als** we nog eens achter het gordijn terecht kwamen, zullen we ons dan nog kunnen voorstellen dat we zoveel tijd hebben besteed aan klagen over wat onze tegenwoordige overheid ons aandoet, en zullen we ons dan niet verwijten dat we niet meer tijd hebben besteed aan gebed voor onze medebroeders en -zusters die werkelijk door de overheid **verdrukt worden?**

We zouden het wel anders willen ; **maar hoe** zouden we het nu precies willen ? Zijn we daar klaar mee, niet maar in theorie, maar in de praktijk, zodat het ook werkelijk gebeurt ? We leven in een land met een vergrijzende bevolking, het aantal bejaarden wordt procentueel steeds groter voorlopig ; en een beangstigend groot deel van dat volk vraagt niet naar God en naar Zijn Woord. Hoe moet dat precies met de verzorging van de ouden die niet meer kunnen werken ; hoe moet dat zelfs maar met de bejaarden uit onze eigen kerken, op een behoorlijke manier, niet minder dan de A.O.W. ? Hebben we in de voorgaande jaren, toen we soms met heel „zware” argumenten ons verzetten tegen de Noodwet-Drees de ouden die zich daardoor lieten gezeggen op minstens gelijkwaardige wijze geholpen ? En hoe hebben we degenen die onze bezwaren tegen het consumentencrediet destijds aanvaardden schadeloos gesteld ? Weten we hoe het moet met alle sociale nood, kunnen we dat aan, en doen we het ook ? Of weten we dat alleen precies... ten aanzien van de predikanten ? En verzetten we ons (onbewust waarschijnlijk) omdat dat nu uitgerekend het kleine gebiedje was waarop we menen klaar te zijn ? Och, laten we dan eerst proberen verder klaar te komen, voor we zulke grote woorden in de mond nemen.

Die predikanten vormen niet de moeilijkste groep van de a.s. bejaarden, of ook voor de sociale voorzieningen in het algemeen ; en de ruimere groep van de leden der kerk biedt ook niet de grootste moeilijkheden. Wat wij dan nog wel weten is binnen die groepen nog wel te realiseren, op een niet al te royale maar toch ook niet helemaal onmogelijke manier. Althans ten tijde dat de Noodwet aan de orde was is steeds gezegd : waar nood is moet de familie helpen, er zijn toch wettelijke alimentatieverplichtingen, laat de overheid **die** handhaven met haar zwaard ; en waar de familie niet kan helpen, daar is er de diaconie. Goed, die middelen werken dan nog het gemakkelijkste naar binnen, binnen het gebied van de kerk. Maar hebben we als burgers van Nederland niets te maken met degenen die buiten zijn ? En is het economische bestel van Nederland en van vandaag niet zeer verschillend van dat van b.v. Israël onder het Oude Testament ? Is het niet zo, dat die verschillen enerzijds andere **behoef-**ten meebrengen voor sociale voorzieningen (Ongevallenwet, Werkloosheidswet enz.), maar anderzijds ook andere mogelijkheden ? Moeten we die nieuwere mogelijkheden maar geheel verwerpen, omdat er gevaren aan vastzitten, in het bijzonder het gevaar van

steeds toenemende overheidsbemoeiing, van wegneming van het persoonlijke verantwoordelijkheidsbesef? Verwerpen we ook de atoomsplitsing en haar toepassingsmogelijkheden voor vreedzame doeleinden, omdat zij gevaarlijk is? En legt ook die moderne technische ontwikkeling geen huiveringwekkende verantwoordelijkheden in handen van weinige kleine mensen, waardoor tegelijk de ruimte voor verantwoordelijk leven van velen bedreigd wordt?

Ik eindig met veel vragen. Het zij zo. Ik heb wel eens het gevoel dat er onder ons weinig vragen worden gesteld waarop we geen klaar antwoord hebben, althans: waarop we geen antwoord klaar hebben. Ik betwijfel of dat wel goed is. En we willen misschien ook wel eens wat te veel heel de

wereld, althans het Nederlandse deel daarvan, naar onze klare antwoorden dwingen, en als ons dat niet lukt, dan blijven we protestant. De overheid is er ons ten goede. En zij draagt een zwaard; niet tevergeefs, want wij leven in een gebroken wereld. En haar wetten dienen om de ongebondenheid der mensen te bedwingen; het zijn lapmiddelen, dienende om de ergste gebrokenheid wat te krammen. Gans anders is de wet des HEREN; die immers is **volmaakt**, en vernieuwt het leven. (Psalm 19 : 8). Beseffen we dat **gans andere** wel altijd genoeg? Ik wil daar nog wel eens afzonderlijk iets over schrijven. Ik wil dat wel; o, graag! En misschien doe ik het ook nog wel eens.

H. D. VAN WIJK.

Elke wijze vrouw bouwt haar huis (Spr. 14 : 1)

„De liefde is niet afgunstig”

Argunst is een afzichtelijke kwelgeest voor de afgunstige zelf, maar niet minder voor denegene, die benijd wordt; en wrange vrucht aan een kwade boom, die zijn sappen zuigt uit verdorven, vervloekte bodem.

De afgunstige gaat zitten in de rechterstoel als een oordeelaar van het werk des Heeren, en matigt zich het recht aan zijn critiek te laten gaan over de wijze, waarop Hij, de Heere, het lot bestiert van Zijn mensenkinderen. Zoals Asaf dat deed, die zijn lot vergeleek met dat van anderen; het lot van de vrome Asaf met dat van de goddelozen, en tot de conclusie kwam, dat de Heere het mis had, radicaal mis. Hij vond, dat hij zelf recht had op voorspoed en welvaart en ere; en de goddelozen tegenspoed en rampen hadden verdiend. Weg was zijn geluk en vrede en blijdschap; zijn leven werd verteerd van verdriet en ergernis.

En nu denk ik hierbij in de eerste plaats aan de huisvrouw, die ook zo heel licht in de verleiding komt, haar blik te laten gaan niet alleen over haar eigen gezin, wat op zich zelf te prijzen valt, maar ook over het gezin van haar burens, van haar kennissen, van haar familie — en dan aan het vergelijken slaat:

haar man heeft altijd wat: vroeger flink gezond, maar nu vaak ziek; niet in staat om te werken, en een vol loon te verdienen; in tijden van werkloosheid is hij een der eerste slachtoffers. Maar dan haar buurman! Altijd volop werk; en daardoor in staat z'n vrouw een royaal loon thuis te brengen; zodat ze zich van alles kan aanschaffen voor zich en haar gezin, waar zijzelf niet aan denken kan. Is het wonder, dat ze het niet zetten kan, en met nijldige ogen aanziet de weelde, die haar burens zich kunnen veroorloven; dat haar hart met bittere wrevel is vervuld; dat ze in stilte haar man verwijten maakt en soms een hard woord tegen hem haar ontvalt; dat ze geen oog heeft voor het vele goede, dat de Heere haar te genieten geeft: dat ze haar man nog heeft, die zijn best toch doet, om met zijn verzwakte krachten voor zijn gezin te zorgen, zo goed hij kan, en in alles blij geeft, haar lief te hebben; en die haar bij gelegenheid wijst op haar roeping, om de Heere in alles te danken, en vergenoegd te zijn, met wat de Heere haar geeft.

Zelf hebben ze gezonde, aardige kinderen, waarvan ze niets dan plezier beleven; alléén maar als ze met hun rapporten thuishoeren, ja, dan hebben ze voor vlijt en gedrag hoge cijfers, achten en negens, maar voor de andere vakken komen ze vaak niet boven de zes uit, ja, dan blijven ze daar vaak beneden. Maar dan krijgt ze — het is in de tijd van de overgang der leerlingen — bezoek van haar schoonzuster. En als vanzelf komt het gesprek over de kinderen en of ze kans hebben bevorderd te zullen worden. „En wil je nu wel geloven” — zegt de bezoeker op zegevierende toon — „dat wij daarover geen ogenblik ons zorgen behoeven te maken. Nog nooit is er een van onze kinderen blijven zitten. Ze zijn altijd mee van de besten in hun klas. Ik geloof, dat ik hun laatste rapporten bij vergissing in mijn tas heb laten zitten. Dan kan je het zelf eens zien”. Ze haalt ze op. „Ja, hoor, hier heb ik ze. Hoe kan het zo; ook al bijzonder! Moet je eens kijken!” Met een nijldig hart neemt de ietwat verstoorde moe-

der ze van haar zuster aan en slaat er een vluchtige blik in. Ja, ze draaien voor haar ogen: de achten en negens, met een enkele zeven. „Nou, het is prachtig hoor! moet ik zeggen. Daar kunnen onze kinderen niet aan tippen”. Zelfs voegt ze er aan toe: „Wat een zegen, als de kinderen zo goed kunnen leren. Want dat hebben we niet in eigen handen!”

Het verdere van de middag vlot het gesprek niet meer zo goed. Het verheerlijkte gezicht van schoonzus prikkelt haar. Ze kan niet blij zijn met de blijden. En in haar binnenste overlegt ze: „Waarom nu onze kinderen allemaal middelmatig, of nog erger; en haar kinderen zo ongewoon begaafd!” Ze kan de sluitrede niet vinden; en vindt het tenslotte een opluchting, als de visite heengaat, zij het met de goede wens: „We zullen hopen, dat het met de overgang nog een beetje meevalt. Een mens kan ook niet alles begeren!”

Straks komen haar kinderen thuis. Nee, Moe is niets vriendelijk tegen ze; niet zoals anders; al weten ze niet waarom. Als een der kleinen, een lief kereltje van zeven jaar, schreiend Moe zijn nood klaagt: „ik had haast al mijn sommen fout; morgen moet ik vóór negenen in school komen, om ze over te maken; maar ik kán ze niet!” vaart ze heftig tegen het ventje uit: „Domme jongen, die je bent; je kunt nooit wat; waarom let je niet beter op? En hoe was het met je neefje, dat bij je in de klas zit?” „Ja, die had ze allemaal goed; maar die kan ook veel beter; dat zegt de meester ook altijd!” — dan heeft ze nog geen woorden, om het geheel uit het veld geslagen ventje te troosten. Met een gram gemoed stuurt zij ze de deur uit: „Vooruit, speel maar wat; leren kunnen jullie toch niet!”

Dit is geen wijze huisvrouw. Daarover zullen we het allen eens zijn. In plaats van zich door de liefde te laten leiden, jaagt de afgunst haar de verkeerde weg op! In plaats van haar huis te bouwen, breekt ze het af met eigen handen.

Het ontbreekt deze vrouw aan liefde. Want de liefde is niet afgunstig.

Had ze, inplaats van haar ziekelijke man verwijten te maken, die hij waarlijk niet verdiend had, hem met haar liefde omringd; en haar bijzondere zorg met een hart, verblijd in de Heere, en met een zonnig gezicht en een lied op de lippen, hem getroost in zijn leed, en over de tegenslagen, die hem zo gevoelig troffen, hoe zou ze dan haar huis hebben gebouwd. Iedereen, die hier een bezoek mocht brengen, zou dan hebben getuigd: „Wat zijn die mensen, ondanks de beproevingen, die hen treffen, gelukkig met elkaar, om jaloers op te worden”.

En dan haar „domme” kinderen!

Een moeder weet dan toch, en een wijze moeder zeker, wat dat voor een kind betekent, „dom” te zijn; door de medeleerlingen bij de „dommen” te worden ingedeeld; door de onderwijzer als zodanig te worden behandeld. Het is voor het kind een dagelijks, een intens verdriet. De scholieren verlustigen er zich in; de onderwijzer wordt er door geprikkeld en ondanks al zijn paedagogische wijsheid meent hij nog, meer dan eens, dat met barsheid en sarcasme het kind nog iets bij te brengen zou zijn (tenminste zo lijkt het soms!). En als dan ook nog de moeder zich hierbij aansluit, en nog meehelpt het verdriet groter te maken, daartoe geprikkeld door

haar afgunst — wee dan zulk een kind.

Juist zij is geroepen en wordt daartoe gedrongen door de liefde — zo ze waarlijk wijs is — het kind met haar bijzondere liefde te omringen; in haar liefde hem te vergoeden, wat hij mist; onder anderen hiermee, dat ze hem enkel opdraagt, wat hij doen kan; dat ze hem vragen doet, waarvan zij weet, dat hij ze beantwoorden kan; dat zij zich wacht hem verwijten te doen, als: „dat weet hij toch niet! Vraag hem maar niets!” of: „hij is dom, dat weten we allemaal wel!” en dergelijke.

Maar wat zou ik hier verder over schrijven! Ieder moeder, die waarlijk wijs is, zich door oprechte liefde laat drijven, en tegen alle afgunst zich wapent in de kracht des Heeren — vindt van zelf, door de Heere geleerd, hoe te handelen jegens een ieder in haar huis, die door een of ander gebrek voor haar een oorzaak zou kunnen zijn, om te denken, dat de Heere haar tekort doet, en zo haar tot afgunst zou verleiden.

HUISMANS.

PERSSCHOUW

De tien geboden

Reeds lange tijd geleden werd allerwegen aangekondigd, dat een geweldige film in de maak was over de uittocht van de Israëlieten uit Egypte onder leiding van Mozes. Het zou een film worden als nog nooit te voren was vertoond. Duizenden mensen werkten er aan mee. En er werd gestreefd naar een zo getrouw mogelijke reproductie der historie.

Nu „draait” die film overal. Ook in Nederland.

Het is de moeite waard te lezen wat de neutrale pers erover schrijft.

In het „Algemeen Dagblad” wordt er eerst op gewezen, dat deze film groots van opzet is en onvergetelijk in uitwerking. En dat de ontwerper zich beijverd heeft een nadrukkelijke historische juistheid te bereiken. Maar deze heeft in de film de mens niet kunnen verheffen boven de conventionele Hollywoodse conceptie. Het blad schrijft dan:

Het uiterlijk aanzien moge dan een zekere graad van volmaaktheid hebben bereikt, belangrijker is toch de visie op de mens. En DeMille heeft van de zeven dochters van Jethro niet meer gemaakt dan een vreselijk stel naar mannen hongerende gichelmeiden, het dramatisch lijdenselement van de geknechte Joden weet hij nergens anders te vinden dan bij oude, op sterven af zijnde mannen met vieze baardjes en zijn idee van verleidelijke vrouwen is even naïef als zijn opvattingen van de dans om het Gouden Kalf, welke een soort voor-Christelijke rock 'n' roll wordt.

En sex

DeMille is altijd een groot man geweest in de blijmoedige vermenging van religie met sex en de haremachtige dansjes, die men in elke nachtclub kan zien, ontbreken ook nu niet. Zijn scenarioschrijvers hebben Mozes voorzien van een liefdesleven, dat de schrijver van Forever Amber niet zou hebben misstaan. Het is prinses Nefritri, die in de vorm van Anne Baxter vampachtig om hem kronkelt als hij van Egyptische prinselijke bloede wordt beschouwd en zij kronkelt door, nu eens verleidelijk dan weer giftig, als Mozes door God wordt gedreven.

Dramatiek

De conceptie van Mozes is gebaseerd op de dramatiek, zoals die in het midden van de vorige eeuw in zwang was en de dialoog varieert van een pseudo-verhevenheid uit dezelfde tijd tot een evenzeer vals alledaags spraakgebruik, dat met uitdrukkingen als „jij, oude krokodil” voor reëel moet doorgaan.

Dit draagt er niet toe bij, de vertolkingen van een indrukwekkende reeks acteurs en actrices ook maar enigmatische buiten het schematische te brengen. Charlton Heston komt als Mozes zelden verder dan een pathetiek, die in onze tijd als een rareit moet worden beschouwd, Edward G. Robinson geeft een zeer zwart van ziel zijnde Dathan, John Derek een Erroll Flynn-achtige Jozua en voor het vrouwelijk schoon zorgen in dit opzicht althans overtuigend Anne Baxter,

Yvonne de Carlo de Debra Paget, Yul Brynner als farao Ramses II toont krachtig zijn tors en kaalhoofdigheid.

De boodschap ontbreekt vanzelfsprekend niet: de film wil de toeschouwer het besef bijbrengen van het bestaan, de aanwezigheid en de roep van God. De bijbel doet het van Exodus 1 tot Leviticus 25 korter, indringender, overtuigender, en zonder de „entertainment”, die de film een kassucces zonder weerga doet zijn.

De Telegraaf noemt de film dodelijk volledig en geeft de volgende mededeling omtrent wat men bij de vervaardiging daarvan durfde praesteren.

En hier ligt het grote bezwaar tegen deze film: de dodelijke volledigheid. Niets wordt overgeslagen, niets wordt aan de fantasie overgelaten, zelfs de wonderen uit de bijbel niet.

Als Mozes God vindt op de berg Sinai, dan zien we God ook als een vuurgloed in het braambos en horen we Zijn stem. Als de plagen over Egypte komen, dan zien we de pestilentie als een groene sliert in het donkere zwerk ontstaan, bij de maan afzwenken, op aarde nederdalen en vervolgens als een ijle grijze mist over de grond voortkruipen en de eerstgeborenen doden.

We beleven zelfs méér dan Mozes. Want als God met een vinger van vuur de Tien Geboden in de rotsen grift moet Mozes de ogen afwenden voor de verblindende felheid van het schijnsel. Dankzij DgMille is de bioscoopbezoeker echter in staat het wonder te zien en vanuit zijn gemakkelijke stoel rustig toe te kijken tot alle letters van alle tien geboden in de steen staan gebrand. En men merkt tot zijn schrik, dat het niet eens indrukwekkend is. Want als men ziet hoe een wonder geschiedt, dan is het geen wonder meer.

Het eindoordeel van deze niet bepaald preutse krant is

Het geheel ontrolt zich aan het oog op breed scherm en in kleuren die op momenten van goddelijke openbaring zo zoet worden als de tinten van goedkope prentbriefkaarten. Kortom: grandioze kitsch.

Zo wordt Gods openbaring geprofaneerd, de religie ge vulgariseerd en het toeschouwerdom bedrogen en bedorven!

VAN HIER EN GINDS

Russische Kerk en Wereldraad

Van 7—10 aug. zullen in Utrecht besprekingen worden gehouden tussen vertegenwoordigers van de Wereldraad en van de Russisch-orthodoxe kerk. Op een te Bossey (het studiecentrum van de Wereldraad in Zwitserland) gehouden journalistenconferentie werd daaromtrent het een en ander meegedeeld. Het Parool schreef daarover o.a.:

„Utrecht” is niet zo maar een impuls, het is geen plotseling opgekomen initiatief. Reeds sinds 1946 werd de mogelijkheid van besprekingen over toetreding van de Russische kerk tot de Wereldraad van Kerken onder het oog gezien. Het kwam in 1947 tot uitstel der besprekingen ten gevolge van het uitbreken van de „koude oorlog”. Sindsdien scheen er weinig kans op een gesprek met de Russische kerkleiders. Maar Evanston — de in 1954 in Amerika gehouden algemene vergadering van de Wereldraad — bracht een keer ten goede. Evanston riep de kerken op tot een inspanning ten behoeve van vrede en ontwapening. Die oproep werd ook ter kennis gebracht van de Russisch-orthodoxe kerk. Bij deze kerk vond het appèl een warme ontvangst.

In 1955, tijdens de vergadering van het Centrale Comité van de Wereldraad te Davos, scheen de datum van besprekingen belangrijk naderbij gekomen, evenals de kans op een gesprek, dat zich niet slechts tot het bewapeningsprobleem zou bepalen, doch dat alle onderwerpen, de Wereldraad omvattend zou raken.

Maar weer kwam de wereldgeschiedenis remmend tussen beide: de Suez-crisis en Hongarije. Totdat omtrent Kerstmis van het vorig jaar de Russen zich tot een ontmoeting bereid verklaarden. Dat wordt dan de ontmoeting van Utrecht in augustus a.s.

Er staan vijf belangrijke punten op de agenda:

1. De Russische kerk en de oecumenische beweging;
2. De eenheid der christenen bij de verdediging van de vrede;
3. De Russische Kerk en de sociaal-politieke problemen van deze tijd;
4. De eenheid op het gebied van geloof en kerkorde;
5. De kerken en de godsdienstige vrijheid.

Men zal er goed aan doen niet meer van Utrecht te verwachten dan een begin van wederzijds contact. Er zal waarschijnlijk slechts sprake zijn van een eerste verkenning. Maar ook dat is reeds ongemeen belangrijk.

Van de zijde van de Wereldraad van Kerken zal aan de besprekingen worden deelgenomen door de Amerikaan dr Franklin Clark Fry, voorzitter van het Centraal Comité, door dr W. A. Visser 't Hooft, secretaris-generaal van de Wereldraad, en door de orthodoxe metropoliet Jacobus van Melitta.

Drie Russen zullen naar Utrecht komen: de metropoliet Nikolaj, die voor de Russische kerk de buitenlandse betrekkingen onderhoudt, metropoliet Michael van Smolensk en een derde, nog niet met name genoemde vertegenwoordiger.

Uit Amerika

In 1957 werd in Amerika voor de zending van alle prot. chr. denominaties een bedrag van ruim 130.000.000 gegeven. In hetzelfde land werd in hetzelfde jaar besteed 1.400.000.000 aan cosmetica; 4.000.000.000 aan film en bioscoop; 5.373.000.000 aan tabak; 10.500.000.000 aan alcoholica en 30.000.000.000 aan gokken.

Mormonen in Nieuw-Zeeland

De Mormoonse activiteiten baren ernstige zorg in Nieuw Zeeland. Zeer binnenkort zullen namelijk in Hamilton een college voor 800 leerlingen en een „tempel” geopend worden. Het werk aan deze gebouwen wordt door Nieuw Zeelandse vrijwilligers verricht, die voor het grootste deel uit Maori's bestaan. De bouwkosten worden gefourneerd door Mormonen uit de Ver. Staten.

Ook is er sprake van dat in de nabije toekomst 500 mormoonse zendelingen naar Nw.-Zeeland zullen komen, waarvan de helft de taal der Maori's geleerd heeft.

Teneinde aan deze vloedgolf het hoofd te bieden heeft men in the Presbyterian Church 'n eenvoudige folder uitgegeven ter voorlichting van de leden.

VERSCHEENEN:

Brochure „ISRAËL EN DE DUIZEND JAREN VAN OPENBARING 20”
Door Ds J. C. Janse te Zutphen

32 pagina's met omslag, royaal formaat.
Prijs f 1.50.

Bestellingen uitsluitend per giro bij
DRUKKERIJ STEENBERGEN - ZEIST
Giro 233117

Drukkerij Steenbergen
ZEIST - TELEFOON 2452

★

Periodieken
Boekwerken
Handeldrukwerk

ADVERTENTIE-TARIEF:

Regelprijs 20 cent per m.M.

Bij contract reductie.

★

FAMILIEBERICHTEN:

Regelprijs 15 cent per m.M.

Abonnementen s.v.p. bij vooruitbetaling door storting op girorekening 233117 t.n.v. Drukkerij Steenbergen, Zeist, met bijvermelding voor „Opbouw”.

Abonnementprijs: f 5.- p. halfj. - f 10.- p. jr.
Losse nummers 25 cent. Buitenland: f 6.25 per halfjaar - f 12.50 per jaar.

SCHOLIERENKAMP

In het kamp voor gymnasiasten, H.B.S.ers, kweekscholieren enz., dat dit jaar D.V. van 18—23 augustus te Nunspeet gehouden wordt, zijn nog enkele plaatsen beschikbaar.

De kampprijs bedraagt f 30.—.

Aanmelding bij ds C. van Leeuwen, Trekvaart 87, IJsselmuiden met gelijktijdig storten van de helft van de kampprijs op zijn girorekening 513104, na 26 juli 813104.

KERKNIEUWS

Beroepen te Nijmegen: H. D. Doorenbos te Maastricht;

te Garrelsweer en Blija: kand. R. Hoogsteen te Drogeham;

te Homewood (Canada) — 2e beroep —: Ds J. Mulder van Gees.

Intrede. Ds R. Houwen van Nijmegen deed zijn intree te Zuidhorn met een predikatie over Ps. 95;

Ds E. Koop van Zaandam verbond zich aan de kerk van Enumatil met een preek over 1 Thess. 2:2 en 5:24.

Afscheid. Ds K. de Hoop nam in verband met zijn arbeid onder de militairen afscheid van de gemeente van Oldenzaal met een preek over 2 Tim. 1:6, 7.

Ds H. Eenhoorn. De Raad van de Geref. Kerk te Zwijndrecht-Groote Lindt deelde op 4 juli j.l. aan de kerkeraden mede dat hij na rijp beraad heeft besloten zich aan de uitspraak van de classisvergaderingen Dordrecht—Gorinchem van 7 nov. 1957 en 24 juni 1958 te conformeren, waarom hij zijn mededeling van 22 februari j.l. herroept. (Deze mededeling hield in dat ds H. Eenhoorn had opgehouden predikant te zijn van Zwijndrecht-Gr. Lindt — zie ons blad van 28-2-'58).

In een schrijven d.d. 23 juli deelt bovengenoemde kerkeraad met leedwezen mede, dat hij ds H. Eenhoorn in samenwerking met de kerkeraad van Zwijndrecht met ingang van 23 juli 1958 heeft moeten schorsen voor de tijd van één maand, wegens trouweloze verlating zijns diensten en openbare scheurmaking (art. 80 der K.O.).

Preekconcent werd verleend door de classis Enschede aan de Heer C. J. de Leur te Enschede.

Beroepbaar verklaard door de classis Amersfoort: kand. J. H. Kamerbeek, Hogeweg 79, Amersfoort.

Adressen: Het correspondentieadres voor leden van onze kerken verblijvende in Suriname is thans: A. Stuy, Kerkplein, Wageningen, Suriname;

Hamilton (Canada): T. Bergsma, 901 Park Ave W., Aldershot, Ont., Canada;

Ds J. Klamer, Tanak-Merah (Boven-Digaal, Ned. Nw.-Guinea);

Ds K. de Hoop, Mesdaglaan 76-3, Arnhem;

Ds N. Bruin, Fijnaartpad 19, Rotterdam 23;

Zoetermeer: P. van den Dool, Jan Hoornstraat 41, Zoetermeer.

THEOL. HOGESCHOOL-DAG 1958

De Theol. Hogeschool-dag zal dit jaar worden gehouden, zo de HERE wil, op woensdag 24 september a.s.

Een uitnodiging om één der samenkomsten te leiden werd reeds aanvaard door Ds D. van Dijk te Groningen, Ds J. van Bruggen te Assen, Ds G. Visee te Kampen, Ds L. J. Goris te Wezep en Ds. H. Knoop te Noordwijk aan Zee.

Op de samenkomsten zullen voor U spreken: de vier hoogleraren en voorts Ds E. R. Postma te Breukelen, Ds J. P. v. d. Stoel te Amsterdam en Ds C. Trimp te Middelburg. Voor de goede orde is het zeer gewenst nu reeds kaarten aan te vragen. U kunt deze aanvraag zenden aan het bekende adres: Broederweg 15, Kampen.

De School-dag commissie zal zo spoedig mogelijk nadere mededelingen doen volgen.